

УДК 75.141.1:371.385

UDC 75.141.1:371.385

DOI: [10.31475/ped.dys.2024.36.10](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.36.10)

БОГДАН КРУЛИК,

старший викладач

(Україна, Хмельницький, Хмельницький національний університет,

вул. Інститутська, 11)

BOHDAN KRULYK,

Senior Lector

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi National University,

Instytutska St., 11)

ORCID: [0000-0002-9520-8116](https://orcid.org/0000-0002-9520-8116)

Живопис як основоположна дисципліна у професійній підготовці майбутніх художників образотворчого та декоративного мистецтва в закладах вищої освіти

Painting as a Fundamental Discipline in the Professional Training of Future Artists of Fine and Decorative Arts in Institutions of Higher Education

У статті розглянуто живопис як один із базових та універсальних засобів у підготовці майбутніх художників образотворчого та декоративного мистецтва і як навчальну дисципліну; визначено фахові компетентності та програмні результати згідно Стандарту вищої освіти; визначено мету, предмет та завдання дисципліни «Живопис»; визначено основні методи, форми та технології процесу навчання із дисципліни «Живопис»; розглянуто зміст навчальної дисципліни «Живопис»; акцентовано важливість супроводження практичних завдань виконанням короточасних етюдів; розглянуто методи контролю та перегляд як контрольний захід характерний для дисциплін художнього напрямку; підкреслено тісні міждисциплінарні зв'язки дисципліни «Живопис»; обґрунтовано важливість вивчення дисципліни «Живопис» в системі підготовки майбутнього фахівця образотворчого та декоративного мистецтва.

Ключові слова: живопис, дисципліна, компетенція, форма; метод, художник, мистецька освіта, образотворче та декоративне мистецтво.

The article examines painting as one of the basic and universal tools in the training of future artists of fine and decorative arts and as an educational discipline in the context of art education in Ukraine, in particular on the example of the study of this discipline by graduates of the department of technological and professional education and decorative arts of Khmelnytskyi National University; the professional competences that are formed during the mastering of painting and the program results according to the Standard of Higher Education are determined; the purpose, subject and tasks of the discipline «Painting» are determined; the main methods and technologies of the teaching process in the discipline «Painting» are defined; practical classes are highlighted as the most effective form and natural image as the leading method of work during mastery of painting by students; note the sections of the content of the educational discipline «Painting» and their content with the topics of practical tasks; gouache is singled out as the optimal material for the realization of natural productions in the teaching of pictorial writing; the importance of accompanying practical tasks with the performance of short-term sketches to solve specific pictorial problems is emphasized; methods of control and revision as a control measure characteristic of artistic disciplines are considered; the close interdisciplinary connections of painting are emphasized; the discipline «Decorative painting» is selected as a related discipline, during which the study of painting in the broad sense continues within the professional training of specialists in the artistic direction; the importance of studying the discipline «Painting» in the system of training a future specialist in fine and decorative arts is substantiated.

Keywords: painting, discipline, competence, form; method, artist, art education, fine and decorative arts.

Вступ / Introduction. Живопис – це вид мистецтва, спрямований на створення художнього образу фарбами на площині, відображення емоцій та світосприйняття через колірні взаємовідносини та колорит. Як і всі інші види мистецтва, він має особливу художню мову, засобами якої митець передає власні ідеї та почуття. У живописі точне зображення дійсності реалізується через художній колір, мазок. Образи живопису дуже наочні й переконливі. Живопис здатен передавати на площині об'єм і простір, природу, розкривати складний світ людських почуттів і характерів, утілювати загальнолюдські ідеї, події з історичного минулого, міфологічні й

символічні образи. Передача зорових образів відбувається шляхом нанесення кольорових матеріалів на зображувальну площину (папір, полотно, стіну) і відтворюється за допомогою ліній, світлотіні, колориту й перспективи (Чирва О. Ч., Сімонова А. В., Лобко-Зампасі М. та ін., 2021).

Мистецька спадщина в Україні та світі чи не найширше представлені саме творами живопису. Живопис також традиційно вважається невід'ємною складовою у формуванні головних якостей фахівців художнього напрямку. Тому закономірно, що сьогодні в системі підготовки здобувачів образотворчого та декоративного мистецтва живопис займає чільне місце і саме як базова дисципліна.

Мета та завдання / Aim and Tasks. Розглянути живопис як один із базових та універсальних засобів у підготовці майбутніх художників образотворчого та декоративного мистецтва. Розглянути також живопис як навчальну дисципліну та фахові компетентності, які формуються під час її опанування; методи та підходи вивчення дисципліни живопису.

Методи / Methods. З метою розкриття предмету дослідження використано низку загальнонаукових методів: аналіз, синтез, індукція і дедукція, систематизація й узагальнення, а також аналіз літературних джерел, нормативно-правових актів, порівняльного аналізу.

Результати / Results. В Україні мистецька освіта є невіддільним складником культури, тому виникає потреба постійно дбати про її подальший розвиток. На сучасному етапі розвитку суспільства однією з проблем мистецької освіти є вдосконалення змісту та методики навчально-виховного процесу у вищій школі з метою формування професійної компетентності майбутнього фахівця художнього напрямку.

Професійну підготовку майбутніх художників образотворчого та декоративного мистецтва здійснюють як класичні університети, так і коледжі, інститути та академії.

Зокрема, у Хмельницькому національному університеті готують таких фахівців бакалаврського рівня в межах спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», на прикладі якої далі пропонуємо розглянути предмет дослідження.

Навчальна дисципліна «Живопис» виноситься на засвоєння практичні аспекти щодо набуття базової художньої грамоти. Дисципліна викладається на протязі третього та четвертого семестрів, як обов'язкова дисципліна у професійній підготовці здобувача для виконання усіх подальших навчальних дисциплін художньо-практичного циклу та загально-професійної діяльності.

Дисципліна має тісні міждисциплінарні зв'язки, а саме: до пререквізитів відносимо – «Основи композиції», «Кольорознавство», «Рисунок», «Рисунок та пластична анатомія», «Кольорознавство»; до кореквізитів – «Декоративний живопис», «Експериментальний живопис», «Пленерно-живописна практика», «Виробничо-технологічна практика», «Курсове проектування», «Дипломне проектування» тощо.

Відповідно до Стандарту вищої освіти із зазначеної спеціальності та освітньої програми дисципліна має забезпечити наступні компетентності:

– здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій, положень і методів та характеризується певною невизначеністю умов;

– здатність спілкуватися українською мовою як усно, так і письмово;

– здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

– здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

– здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;

– здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища;

– здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності (Стандарт вищої освіти..., 2019).

І відповідно такі програмні результати навчання:

– застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу;

– виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях;

– застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах;

– відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом;

– застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід;

– трактувати формотворчі засоби образотворчого та декоративного мистецтва, реставрації як

відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їх функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі;

– зрозуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва;

– популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної само ідентифікації (Стандарт вищої освіти..., 2019).

Мета дисципліни – є набуття студентами практичних навичок живопису, що формують головні якості майбутнього фахівця у галузі образотворчого та декоративного мистецтва.

Предмет дисципліни – живописне зображення натурних постановок, зокрема натюрмортів.

Завдання дисципліни є надати студентам практичні навички із засвоєння практики базового навчального предмету на основі процесуальних норм (стандартів) сучасної освіти.

Процес навчання з дисципліни ґрунтується на використанні традиційних та сучасних технологій, зокрема: практичні заняття, виконання самостійної роботи (ескізів та етюдів), що мають за мету – оволодіння студентами принципами художньо-графічної грамоти, практичними навичками передачі живописних зображень з використанням різних матеріалів та інструментів тощо.

Методи навчання: словесні (розповідь, бесіда), наочні (демонстрування, ілюстрування, спостереження) та практичні (вправляння).

Результати навчання. Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: оперувати фаховою термінологією; використовувати зображувальні засоби при виконанні художніх робіт; застосовувати колірні об'ємно-просторові способи зображення: у процесі передачі різних об'єктів та явищ; світлотіньових та контрастно-нюансних співвідношень; різних фактур тощо; знаходити відмінність одного кольору від іншого в ряді однієї групи; здійснювати організацію кольорових плям у композиційну цілісність та колористичну єдність; відтворювати кольори та їх відтінки у процесі створення живописного твору.

Обговорення / Discussion. У дослідження живопису як одного із засобів у підготовці майбутніх фахівців художнього напрямку та як навчальної дисципліни вагомий внесок внесли провідні художники-педагоги, зокрема такі як Піддубна О. М., Федорук В. П., Прокопович Т. А., Зозуля Н. В. та ін.

Відповідно до існуючих традицій викладання даної дисципліни, власного досвіду та колег, рекомендацій стейкхолдерів та, власне, запиту здобувачів, що також не менш важливо, викладачами кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва Хмельницького національного університету розроблена навчальна програма з дисципліни «Живопис», що передбачає системне та послідовне вивчення навчального матеріалу, містить відповідний перелік завдань, має регламент годин на їх виконання. Зазначимо, що метою навчальної дисципліни, є набуття студентами практичних навичок живопису, що формують головні якості майбутнього фахівця у галузі образотворчого та декоративного мистецтва, а предметом дисципліни – живописне зображення натурних постановок, зокрема натюрмортів як одного із найефективніших способів навчання основам живопису.

Найефективнішою формою роботи під час оволодіння студентами даної дисципліни є практичні заняття, зміст яких спрямований на пошук і вибір доцільного способу відображення задуму, творчий підхід до виконання поставлених проблемних завдань. У процесі практичного навчання студенти набувають умінь створювати композиційно доцільні художні твори.

Важлива роль в навчальному процесі відводиться натурним постановкам. Провідним методом навчальної та творчої практики образотворчого мистецтва є малювання з натури, яке потрібно розуміти як глибоке та всебічне вивчення та правдиве, образне відображення навколишньої дійсності. Природа, навколишня реальність є невичерпними джерелами натхнення як зрілого майстра, так початківця живописця. Робота з натури розвиває творчі можливості учнів, формує їхнє реалістичне світосприйняття. Чим глибше студент пізнає об'єктивні закони природи, життя, тим більше у нього накопичується знань та навичок для прояву індивідуальності (Чирва О. Ч., Сімонова А. В., Лобко-Зампасі М. та ін., 2021).

Враховуючи спеціалізацію здобувачів, що навчаються на кафедрі, розроблено зміст навчальної дисципліни «Живопис» за складається із двох розділів.

Розділ перший під назвою «Контрастні та температурні тонально-колірні співвідношення в натюрморті» припадає на третій семестр та містить наступні практичні завдання:

- простий натюрморт із предметів побуту на тлі драперії: гризайль;
- простий натюрморт із предметів побуту на тлі драперії: у кольорі;
- натюрморт на контрастні співвідношення: темне на світлому або світле на темному;

- натюрморт на температурні співвідношення: тепла гама;
- натюрморт на температурні співвідношення: холодна гама.

Розділ другий під назвою «Живописне вираження матеріальності, фактури та орнаментики об'єктів в натюрморті» відповідно викладається у четвертому семестрі та містить наступні практичні завдання:

- натюрморт з предметів побуту на тлі драперії різних за матеріальністю;
- натюрморт з предметів побуту на тлі драперії, один з яких із яскраво вираженою фактурою;
- натюрморт з предметів побуту на тлі драперії, один з яких із орнаментальними мотивами;
- натюрморт з предметів побуту на тлі орнаментованої драперії;
- натюрморт з предметів побуту та гіпсового черепа (голови) людини на тлі драперії.

Для реалізації натурних постановок у навчанні живописному письму, на нашу думку, найбільш доцільно в якості основного матеріалу використовувати гуаш. Адже, способи та прийоми роботи гуашшю дуже різноманітні. Цей матеріал дозволяє вести живописний процес тривалий час, переписувати чи змивати невдалі місця, вносити уточнення наприкінці роботи. Барвистий шар, особливо вологий, легко розмивається, дозволяє вписувати один колір і інший, отримувати м'які переходи колірних градацій. Робота по сирому сприяє кращому зчепленню барвистих шарів, що наносяться один на одного, і з'єднанню їх з основою. І незважаючи на свою пастозність, гуаш легко лягає на папір, дуже податлива, а з білою фарбою дає м'які відтінки ніжних і вишуканих тонів (Чирва О. Ч., Сімонова А. В., Лобко-Зампасі М. та ін., 2021)..

Також невід'ємною частиною професійної підготовки художників образотворчого та декоративного мистецтва є самостійна робота, в межах якої здобувач виконує короткострокові зображення – етюди, спрямовані на вирішення певної живописної проблеми.

Поточний контроль здійснюється під час практичних занять, перевірки самостійної роботи, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком навчального процесу.

Також ще одним методом контролю характерним для дисциплін художнього напрямку є перегляд, який проходить у вигляді презентації виконаних протягом семестру практичних робіт студентів та їхньої самостійної роботи (ескізів та етюдів). Перегляд здійснюється провідними викладачами кафедри (у складі не менш 3-х осіб разом з ведучим викладачем), в ході якого обговорюється об'єктивність оцінювання та динаміка успішності студентів, подальша стратегія навчання.

Підкреслимо, що дисципліна «Живопис» не вивчається виокремлено від інших мистецьких дисциплін, оскільки існуючі міждисциплінарні зв'язки дозволяють здобувачам на будь-якому етапі вільно та якісно реалізовувати різні знання для втілення творчого задуму. А у широкому понятті вивчення здобувачами живопису на кафедрі технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва Хмельницького національного університету продовжується в межах таких дисциплін як: «Декоративний живопис», «Експериментальний живопис» і, звісно, під час плерерно-живописної практика.

Особливу увагу у продовженні вивчення живопису хочемо надати саме дисципліні «Декоративний живопис», що викладається впродовж п'ятого та шостого семестрів та в межах вивчення якої основою для виконання практичних завдань часто слугують роботи виконані під час вивчення попередньої дисципліни «Живопис».

Реалізується це таким чином: за основу беремо роботу виконану з натури і перетворюємо її шляхом трансформації форми, інтерпретації кольорів та фактур у творчу композицію. Такий підхід (стилізований, декоративний) базується на рівні почуттів та емоції, на перетворення натурального зображення у виразний художній образ, навчаючи аналізувати та досліджувати натурну постановку, застосовувати геометризацию та узагальнення, виховуючи у студентах естетичний смак і культуру живописної мови.

Таким чином у здобувачів формується цілісне уявлення про живопис, можливість опанувати різні підходи у реалізації творчих задумів, пройти шлях від академічно-реалістичного до творчо-аналітичного відтворення дійсності.

Отже, дисципліна «Живопис» являє собою цілісну та послідовну структуру, яка передбачає перелік завдань, від простого до складного, здійснюючи формування фахових компетентностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності в галузі образотворчого та декоративного мистецтва.

Рис. 1–2 Натюрморт, виконаний в межах дисципліни
«Живопис»

та
«Декоративний живопис»

Висновки / Conclusions. Як навчальна дисципліна живопис має необмежені можливості для творчості студентів, формування їхнього художньо-естетичного смаку та набуття базових фахових компетентностей. Головна і кінцева мета оволодіння засобами живопису полягає у тому, щоб сформувати загальну художню культуру майбутнього фахівця, розуміння і вміння зображати форми і простір, навколишнє середовище з натури і за уявою, виробити вміння впевнено і вільно висловлювати свої думки живописними засобами.

Отже, навчання живопису являє собою єдиний художньо-творчий та навчально-пізнавальний процес, який дозволяє розвивати спостережливість, уяву, фантазію, координацію руки та ока, крім того придбати особливе бачення світу, теоретичні знання і практичні навички в цій галузі.

Список використаних джерел і літератури:

Зайцева, В. (2021). Художня стилізація як основний виразальний засіб у різних жанрах образотворчого мистецтва. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2. [in Ukrainian].

Масол, Л. М. (2006). *Загальна мистецька освіта: теорія і практика*. Київ: Промінь. [in Ukrainian].

Прокопович, Т. А., & Панфілова, О. Г. (2022). *Живопис: методичні рекомендації з освітнього компоненту*. Луцьк. [in Ukrainian].

Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. № 725. (2019). Взято з <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/023-obrazotv-mist-dekorat-mist-restavr-bakalavr-725-24-05-2019.pdf>

Чирва, О. Ч., Сімонова, А. В., Лобко-Зампасі, М., Вінтаєв, Д. Ю., Сосницький, Ю. О., Манохін, В. П., & Мирончик, П. В. (2021). *Живопис*. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. [in Ukrainian].

References:

Zaitseva, V. (2021). Khudozhnia stylizatsiia yak osnovnyi vyrazhalnyi zasib u riznykh zhanrakh obrazotvorchoho mystetstva [Artistic Stylization as the Main Means of Expression in Different Genres of Fine Arts]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv – National Academy of Culture and Arts Management Herald*, 2. [in Ukrainian].

Masol, L. M. (2006). *Zahalna mystetska osvita: teoriia i praktyka* [General Art Education: Theory and Practice]. Kyiv: Promin. [in Ukrainian].

Prokopovych, T. A., & Panfilova, O. H. (2022). *Zhyvopys: metodychni rekomendatsii z osvithnoho komponentu* [Painting: Methodological Recommendations from the Educational Component]. Luts'k. [in Ukrainian].

Standart vyshchoi osvity Ukrainy zi spetsialnosti 023 «Obrazotvorche mystetstvo, dekoratyvne mystetstvo, restavratsiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity. № 725 [Standard of Higher Education of Ukraine in the Specialty 023 «Fine Arts, Decorative Arts, Restoration» for the First (Bachelor's) Level of Higher

Education]. (2019). Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/023-obrazotv-mist-dekorat-mist-restavr-bakalavr-725-24-05-2019.pdf>

Chirva, O. Ch., Simonova, A. V., Lobko-Zampasi, M., Vintaev, D. Yu., Sosnytsky, Yu. O., Manokhin, V. P., & Mironchy, P. V. (2021). *Zhyvopys [Painting]*. Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «04» листопада 2024 р.

Стаття прийнята до друку: «06» грудня 2024 р.

Крулик Богдан – старший викладач кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва Хмельницького національного університету

Krulyk Bohdan – Senior Lecturer of the Department of Technological and Professional Education and Decorative Arts of the Khmelnytskyi National University

Цитуйте цю статтю як:

Крулик, Б. (2024). Живопис як основоположна дисципліна у професійній підготовці майбутніх художників образотворчого та декоративного мистецтва в закладах вищої освіти. *Педагогічний дискурс*, 36, 71–76. doi: [10.31475/ped.dys.2024.36.10](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.36.10).

Cite this article as:

Krulyk, B. (2024). Painting as a Fundamental Discipline in the Professional Training of Future Artists of Fine and Decorative Arts in Institutions of Higher Education. *Pedagogical Discourse*, 36, 71–76. doi: [10.31475/ped.dys.2024.36.10](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.36.10).